

ОБГРУНТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ»

Шапошников К.С.

У статті розглянуто характерні риси ресурсного потенціалу і на цій основі обґрунтовано його соціально-економічну сутність. Доведено некоректність ототожнення понять «ресурси» та «потенціал». Проаналізовані сучасні концептуальні підходи до визначення категорії «ресурсний потенціал». Сформовано та обґрунтовано структурні елементи ресурсного потенціалу.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Трансформаційні процеси, котрі відбуваються в національній економіці, вимагають від окремих галузей, кластерів, підприємств звернути увагу на необхідність швидкого управління змінами. У свою чергу адаптація до мінливих умов ринкового середовища можлива за наявності коректно сформованого портфеля ресурсів, а також еластичної моделі (стратегії) розвитку. Саме тому на перший план сьогодні виходять проблеми управління ресурсним потенціалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з даної проблеми. Слід зазначити, що більшість концептуальних підходів до розгляду поняття «потенціал» ґрунтуються на ресурсній теорії, тобто на аналізі й розробці методичних рекомендацій щодо визначення потреби у певній сукупності ресурсів, ефективності процесу їх залучення й використання для досягнення поставленої мети, у якості якої виступає трансформація якісного стану об'єкта дослідження.

Прибічниками такої теорії серед вчених економістів ми вважаємо Д.Чернікова, С.Белову, Є.Фігурнова [1], котрі визначають потенціал підприємства як сукупність різних видів ресурсів, необхідних для функціонування або розвитку суб'єктів господарювання. До цього ж наукового напрямку відносимо Б.Гаврилишина та С.Мочерного [2], адже вони трактують потенціал як сукупність різних видів ресурсів та їх оптимальної структури, які (ресурси) необхідні для ефективного розвитку суб'єктів господарювання. Особливої уваги заслуговує думка Л.Абалкіна [6], який вважає, що поняття «потенціал» і «ресурси» не слід протиставляти, оскільки потенціал є узагальненою характеристикою ресурсів у просторовій та часовій визначеності.

Інші автори [3 – 6] вказують на те, що потенціал є сукупністю наявних засобів, запасів, джерел, котрі можуть бути мобілізовані для досягнення визначеної мети або вирішення конкретних завдань. За такого підходу потенціал ототожнюється із сукупністю реальних накопичень ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних), що

можуть залучатися до виробництва.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування соціально-економічної сутності ресурсного потенціалу, визначення його характерних рис та складових.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для визначення соціально-економічної сутності поняття «ресурси» ми здійснили огляд літератури [4; 7 – 11], що дозволило виділити наступні характерні для цього поняття особливості:

- ресурси прямо чи опосередковано беруть участь у процесі виробництва, виконання робіт чи надання послуг;
- ресурси обмежені у кількісному та якісному вираженні, що зумовлює необхідність їх раціонального використання;
- ресурси мають властивість відтворюватись, тобто можуть відновлюватись замість вже використаних ресурсів;
- ресурси призначені для досягнення визначеної мети.

Наведені особливості ресурсів свідчать про некоректність ототожнення понять «ресурси» та «потенціал», адже ресурси обмежуються певною сукупністю їх видів, а потенціал – сукупністю ресурсів та можливостей. Більше того, ресурси існують незалежно від суб'єктів господарювання, а потенціал в цілому невіддільний від них.

Таким чином зазначимо, що потенціал – це сукупність ресурсів, джерел, можливостей, засобів, запасів, що можуть бути мобілізовані та використані для досягнення поставленої мети. При цьому для визначення величини потенціалу та ступеня його використання доцільно оперувати категорією «ресурсний потенціал».

У наш час не існує загальновизнаного визначення поняття «ресурсний потенціал», у зв'язку з чим в науковій літературі продовжується науковий пошук. Тому виникає необхідність у систематизації накопиченого досвіду щодо вивчення ресурсного потенціалу, а також уточнення сутності даного поняття.

Ю. Олійник [12] визначає ресурсний потенціал як ресурсне забезпечення корпоративного менеджменту, поділяючи його на зовнішнє забезпечення та внутрішнє забезпечення. При цьому основу ресурсного потенціалу керуючої підсистеми складають кадрові, інформаційні та інтелектуальні ресурси. Ми вважаємо, що такий підхід до тлумачення ресурсного потенціалу зумовлює необхідність системного управління ним.

Г.А. Антонова [3] під ресурсним потенціалом розуміє можливе забезпечення досягнення якісних та кількісних характеристик розвитку об'єкта дослідження шляхом раціонального використання ресурсів. Ми наголошуємо, що у цьому визначенні досліджуваної категорії особливу увагу приділено раціональному використанню певних видів ресурсів.

Автор К. Миско [13] подає ресурсний потенціал у вигляді сукупності як реалізованих, так і нереалізованих можливостей використання ресурсів у процесі задоволення суспільних потреб, що виражається у ресурсній

формі. На думку автора, приріст ресурсного потенціалу полягає не у площині збільшення його об'ємних характеристик, а у глибокому структурно-компонентному аналізі ресурсів.

На думку Л. Окорокової [8] ресурсний потенціал - це сукупність всіх ресурсів об'єкта дослідження, котрі забезпечують можливість одержання максимального економічного ефекту у конкретний наперед заданий момент часу. На додачу до такого визначення ми вважаємо за необхідне наголосити, що ресурсний потенціал являє собою не тільки сукупність певних видів ресурсів, але й передбачає їхні взаємозв'язки та взаємодію між собою для досягнення заданої мети.

У працях відомого вітчизняного фахівця А. Садекова [14] можна зустріти наступне тлумачення: ресурсний потенціал сприймається як сукупність ресурсів, наявних у розпорядженні об'єкта дослідження для виконання різних видів робіт та надання послуг з метою отримання максимального прибутку. Що оптимальнішим є співвідношення між окремими видами ресурсів, то вищою є здатність об'єкта дослідження до їх використання.

Інші дослідники [1; 3; 4; 15] вважають, що ресурсний потенціал є сукупністю взаємопов'язаних між собою матеріально-речових, енергетичних, інформаційних засобів, а також самих працівників, які використовують (можуть використовувати) їх у процесі виробництва матеріальних благ та надання послуг.

Таким чином, аналізуючи погляди вчених, відмітимо, що економічна теорія управління підприємством сьогодні має у розпорядженні декілька різних концептуальних підходів до визначення категорії «ресурсний потенціал». Одна група вчених вважає, що розглядувана категорія являє собою сукупність ресурсів без урахування їх якісної визначеності, а інша група трактує ресурсний потенціал як матеріальну основу виробництва до моменту їх залучення у виробничий процес. Існує і третя група фахівців, котрі наводять визначення ресурсного потенціалу без згадування його цільового призначення. Крім того, ресурсний потенціал часто в наукових колах згадується щодо великих економічних районів або національної економіки в цілому.

Спираючись на вищезазначене, виділимо характерні особливості ресурсного потенціалу:

- подання ресурсного потенціалу у вигляді системи взаємопов'язаних між собою ресурсів;
- використання ресурсного потенціалу для досягнення поставленої мети шляхом раціонального використання ресурсів, що входять до його структури;
- раціональне використання ресурсів сприятиме збільшенню можливостей ресурсного потенціалу та стабільному функціонуванню об'єкта дослідження у довгостроковому періоді.

Таким чином під ресурсним потенціалом будемо розуміти систему визначених видів ресурсів зі своїми взаємозв'язками та взаємодіями між собою, раціональне використання яких сприяє збільшенню можливостей

ресурсного потенціалу та стабільному функціонуванню підприємств (галузей, національної економіки) у довгостроковому періоді.

Окрема увага має приділятися гнучкості ресурсного потенціалу. Гнучкість ресурсного потенціалу можна визначити як його (потенціалу) властивість, що виявляється у раціональному використанні комунікаційних, організаційних та фінансових ресурсів підприємств (галузей, кластерів, секторів) в умовах динамічно змінюваного внутрішнього та зовнішнього середовища, спрямованих на забезпечення стійкого функціонування підприємств (галузей, кластерів, секторів).

Раціональне використання ресурсного потенціалу підприємств (галузей, кластерів, секторів) забезпечується в результаті управління цим процесом. Управління гнучкістю ресурсного потенціалу являє собою цілеспрямований процес управлінських дій, спрямованих на вирішення поставлених завдань та виконання функцій щодо досягнення гнучкості ресурсного потенціалу в умовах нестабільного інституціонального середовища.

Таким чином управління гнучкістю ресурсного потенціалу перебуває під впливом сукупності чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. При розробці концепції управління гнучкістю ресурсного потенціалу підприємств (галузей, кластерів, секторів) важливе значення має визначення принципів управління цим процесом, котрі являють собою сукупність управлінських ідей та основних норм (в інституціональному розумінні) діяльності підприємств (галузей, кластерів, секторів), що відбиває потреби об'єктивних закономірностей управління гнучкістю комунікаційних, організаційних та фінансових ресурсів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших наукових напрацювань. Вважаємо, що структуру ресурсного потенціалу доцільно подати як сукупність наступних видів ресурсів:

- комунікаційні ресурси – сукупність взаємопов'язаних комунікацій, котрі виникають у межах бізнес-процесів;
- організаційні ресурси – сукупність кадрових, функціональних та адміністративно-управлінських ресурсів;
- фінансові ресурси – сукупність коштів, формування яких відбувається в процесі здійснення вхідних і вихідних фінансових потоків.

Зважаючи на надзвичайну актуальність проблеми підвищення ресурсного потенціалу підприємств, кластерів, галузей та національної економіки України в цілому, у перспективі можна прогнозувати збільшення досліджень, присвячених вивченню особливостей окремих складових ресурсного потенціалу.

Література:

1. Фигурнов Э. Производственный потенциал: [монография] / Э.Фигурнов, С.Белова, Д.Черников. – М.: Экономика, 1982 – 305 с.
2. Гаврилишин Б.Д. Экономическая энциклопедия / Б.Д. Гаврилишин, С.В. Мочерный – К.: Издательский центр «Академия», 2002. – 951 с.

3. Антонова Г.А. Ресурсний потенціал підприємств видавничо-поліграфічної галузі: теоретико-прикладні аспекти / Г.А. Антонова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). - № 3(46). – 2009. – С. 23-28.
4. Бай С.І. Розвиток організації: політика, потенціал, ефективність: [монографія] / С.І. Бай. – К.: КНТЕУ, 2009. – 280 с.
5. Берсуцкий А.Я. Управление ресурсным потенциалом предприятия: [монографія] / А.Я. Берсуцкий. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 185 с.
6. Гонтарева И.В. Качество потенциала в структуре оценки системной эффективности предприятия / И.В. Гонтарева // Вісник Донецького національного університету: [науковий журнал]. - Сер. В. – 2010. - №1. – С. 212-215.
7. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 526 с.
8. Огорокова Л. Г. Ресурсный потенциал предприятий: [монографія] / Л. Г. Огорокова. – СПб.: С - ПбГТУ, 2001. – 293 с.
9. Большая Советская Энциклопедия (в 30 томах). – 3-е изд. – Т. 11. – М.: «Советская энциклопедия», 1973. – 608 с.
10. Большая советская энциклопедия / Ред. Введенский Б.А. – М.: Советская энциклопедия, 1978. – Т.34.
11. Мельник Л.Г. Экономика и информация: экономика информации и информация в экономике: [Энциклопедический словарь] / Л.Г. Мельник– Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – 384 с.
12. Олейник Ю.Т. Новые модели корпоративного менеджмента: Новые инструменты управления ресурсами: [Монографія] / Под ред. и с предисл. Ю.Г. Лысенко. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 308 с.
13. Миско К. М. Ресурсный потенциал региона (теоретические и методологические аспекты исследования) : [Монографія] / К. М. Миско. – М.: Наука, 1991. – 94 с.
14. Садеков А.А. Ресурсный потенциал предприятия: [Монографія] / А.А. Садеков – Донецк: ООО «Китис», 1998. – 116 с.
15. Федонин О.С. Потенциал предприятия: формирование и оценка: [учеб. пособие]. – Вид 2-е, без изменений. / О.С. Федонин, И.Н. Репина, А.Т. Олексюк – К.: КНЕУ, 2008. – 316 с.

Abstract

Shaposhnykov K.S.

Study of socio-economic nature concept “Resource Potential”

The paper considers the characteristics of resource potential and on this basis proved its socio-economic substance. Proved incorrect identification of the terms "resources" and "potential". The contemporary conceptual approaches to the definition of the "resource potential". Formed and grounded structural elements of resource potential.